



ribnica

Andrej Starović

Jedan od najlepših bisera sliva Kolubare je kanjon reke Ribnice. Smešten podno severnih obronaka Maljena i Divčibara, uz susedni kanjon Gradca predstavlja možda i najživopisniji predeo Valjevske Podgorine. Susret dve geografske celine - krasa i razlivnog dolinskog sistema - čitavu ovu oblast čini prirodnom granicom, koja je oduvek bila privlačna za ljudske zajednice, počev od najranijih vremena praistorije. Ova čista potplaninska reka, sva vijugava i ponegde sasvim skučena stenovitim kanjom, ime je zasigurno dobila po mnoštvu riba, gde su, pričaju stariji, preovlađivale ukusne pastrmke i krkuše. Obale su joj uglavnom izdignite, a leva strana je najčešće strma i obrasla gustom šumom.

Gornji tok reke Ribnice poznat je po selu Struganiku, rodnom mestu slavnog vojskovođe iz Prvog svetskog rata Živojina Mišića. Njegova rodna kuća sa okućnicom uređeni su u skromni muzej. Nizvodno, Ribnica postepeno ulazi u usku, klisurastu dolinu. U selu Paštrić nalazi se poznata Ribnička pećina, zaštićena prirodna retkost, najviše zahvaljujući bogatoj populaciji slepih miševa (više različitih vrsta koje obitavaju u istoj pećini). Stara seoska škola u neposrednoj blizini pećine, adaptirana je u objekat koji bi ubuduće mogao da udomi ljubitelje prirode, pre svega letnje omladinske kampove i manje istraživačke programe. Preko puta škole je stara Ribnička crkva koju čuva nekoliko Zakonom zaštićenih starih razgranatih stabala lipe.

Na samo par kilometara od centra sela Brežđe, na mestu gde Ribnica pravi izraziti ključ, na nekim desetak metara iznad leve obale lako se uočava markantna pećina. Ova izrazito suva i ne previše duboka pećina ime duguje velikim naslagama guana, izmeta slepih miševa koji u gustim kolonijama prekrivaju zamračene pećinske kanale. Guano je prirodna sirovina (šalitra, natrijum-nitrat), a kako navodi Ljuba Pavlović, srpski ustanci su je početkom XIX veka ovde intenzivno kopali, zarad proizvodnje baruta.

Pećina ima dva skoro podjednaka ulazna kanala, koji se dublje u unutrašnjosti spajaju u jedinstvenu veliku prostoriju. Već pune dve decenije ova dva kanala predmet su intenzivnih arheoloških proučavanja. Iskopavanjem ne tako velike površine (pedesetak kvadratnih metara, pola ara) otkrivena su izuzetno zanimljiva svedočanstva boravka lovaca s kraja ledenog doba (pre skoro 12,000 godina): ognjišta i veći broj kremenih i koštanih alatki i oružja. Sve je ovo pravljeno na licu mesta, od lokalne vrlo kvalitetne kremene sirovine, kojom je okolina pećine prebogata. Lov na planinsku divljač (jelen, srndač) bio je glavni razlog povremenih boravaka grupa latalica i lovaca, koji su tu dolazili verovatno sa severa, iz panonskih ravnica.

I u vreme ranog neolita ovde povremeno borave starčevački lovci, koji su čak izgradili i dve kolibe unutar same pećine, zarad zaštite od oštih jesenjih i zimskih vetrova i mrazeva. Iz ovog vremena imamo i sas-

vim izuzetna oružja: koštana koplja / harpune ali i karakteristično keramičko suđe.

Dalje tokom praistorije, šalitrenu pećinu su posećivali i pripadnici plemena iz mlađeg neolita, bronzanog, pa i gvozdenog doba. Negde tada, na samom ulazu je izgrađena i veća hlebna peć od gline i pletera.

Krajem rimske epohe, ljudi dolaze do pećine, po prvi put u potrazi za – šalitrom. Naime, baš šalitra je u antičko vreme bila poznata kao medikament, a i kao dobro sredstvo za prirodnu konzervaciju mesa... Arheološkim iskopavanjima pronađeno je više tragova boravka Rimljana – metalni novčići, gvozdeni krampovi za kopanje i posude.

I tokom srednjeg veka, pa praktično do današnjih dana, šalitra je bila ta koja je razne ljude privlačila na ovo mesto. U leto prošle godine, istraživački tim je pronašao i arheološku potvrdu pretpostavke Ljube Pavlovića, otkrivši jamu sa izgubljenim kracarom Marije Terezije - sigurno svedočanstvo dolazaka ustanika.

Šalitrena pećina, za sada pruža i najubedljivije svedočanstvo boravaka ljudi u Ribnici. No, postoji još arheoloških spomenika. Na susednoj obali reke, baš preko puta same pećine, u blizini pitkog izvora, otkriveni su tragovi naselja na otvorenom, verovatno iz najranijeg vremena pra-



istorije - paleolita. Dalje, tik uz ovaj "kamp", nalazilo se manje gradinsko naselje iz metalnog doba. Na njegovom ulazu postavljena je i nadgrobna humka (lokalitet Jovančića tor) ovičena kamnim vencem - možda grobnica nekog njima važnog velmože?

Dalje niz reku, gde se kanjon otvara prema dolini, u selu Brežde, uočeni su očuvani ostaci rimskog puta, koji je ovuda vodio, spajajući severne nizije Panonije sa Bosnom.

Kanjon Ribnice, ali i uzdignuti platoi iznad ove reke, sasvim sigurno kriju još veći broj zanimljivih spomenika - svedočanstava trajnijeg boravka ljudi na ovom prostoru. Istraživanje ovih nalazišta tek se očekuje i predstavlja vredan zadatak za novu generaciju istraživača ■



[neighborhood] ribnica gorge

One of the most beautiful pearls on the river Kolubara is the canyon of Ribnica river, a Kolubara tributary. Situated downbelow the mountain Maljen northern slopes, it presents altogether with neighboring Gradac river canyon the most colorful landscape of the region. This clean mountain river, crooked and sometimes dire tighten by its rocky canyon, has been named so because there is plenty of tasty fish in it (Ribnica means Fish River). The river's banks are mostly elevated, and the left bank is steep and deeply forested.

Only a mile away from the center of the village Brežde, where Ribnica flows U-shaped, above its left bank is Šalitrena Cave (Salt peter Cave). This dry and not too much deep cave has been named so by its debris of guano, the refuse from numerous bat colonies. Guano presents natural raw material (salt-peter), and in the beginning of 19th century, rebels against Turks used to come here to dig guano for gun-powder production.

Cave has got two entrances, which join in its inner space into a large room. Those two channels are topic interest of archaeologists during last two decades. Excavating not so large area, they discovered an interesting evidence of the hunter sojourns from the end of the Ice Age (around 12,000 years ago): fire-places, and many flint and bone tools and weapons. Big game on deer was the main reason for short-term stays of those wanderers, that had been coming here from away northern plains. Later on, in the times of the Early Neolithic, cave had been occupied form time to time by the hunters, who even erected two hut-like cabins inside the cave, in order to protect themselves from freezing winter winds. To that period belong extraordinary hunter weapons: spears and harpoons made from antler, but typical pottery too.

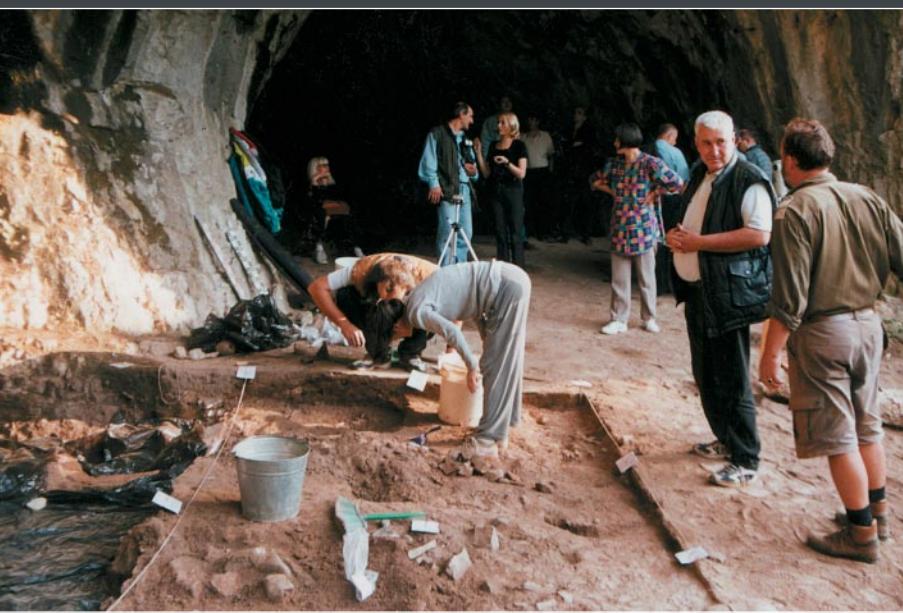
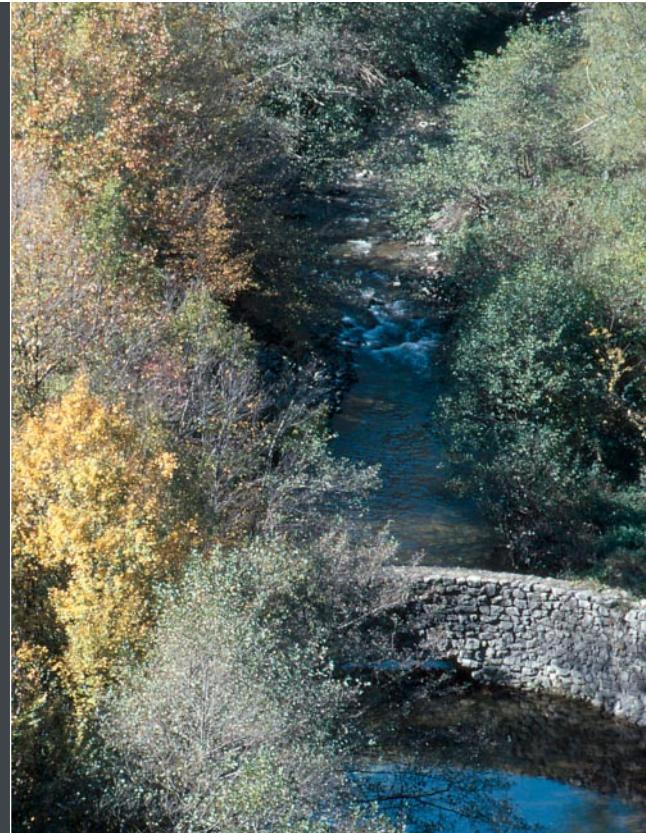
Furthermore, the cave has been visited by the members of nameless tribes from the Late Neolithic, Bronze Age, even the Iron Age. Around those times, a baking kiln was made from wattle and daub. In the end of Roman era, human groups come here from the first time - looking for salt peter that was well known as remedy, as well as expedient for long-term flesh conservation... Deep inside the cave, Romans "forget" coins, iron diggers, and - vessels. During the Middle Age too, and practically up to now, salt peter itself has been the special reason who was attracting people to the cave.

During last Summer research campaign, PSC's archeological team found the proof for historical presumption, by the discovery of an almost modern pit, but with a Maria Therese's coin called "krautzer" - an undoubtedly argument for the stays of the Serbian rebels.

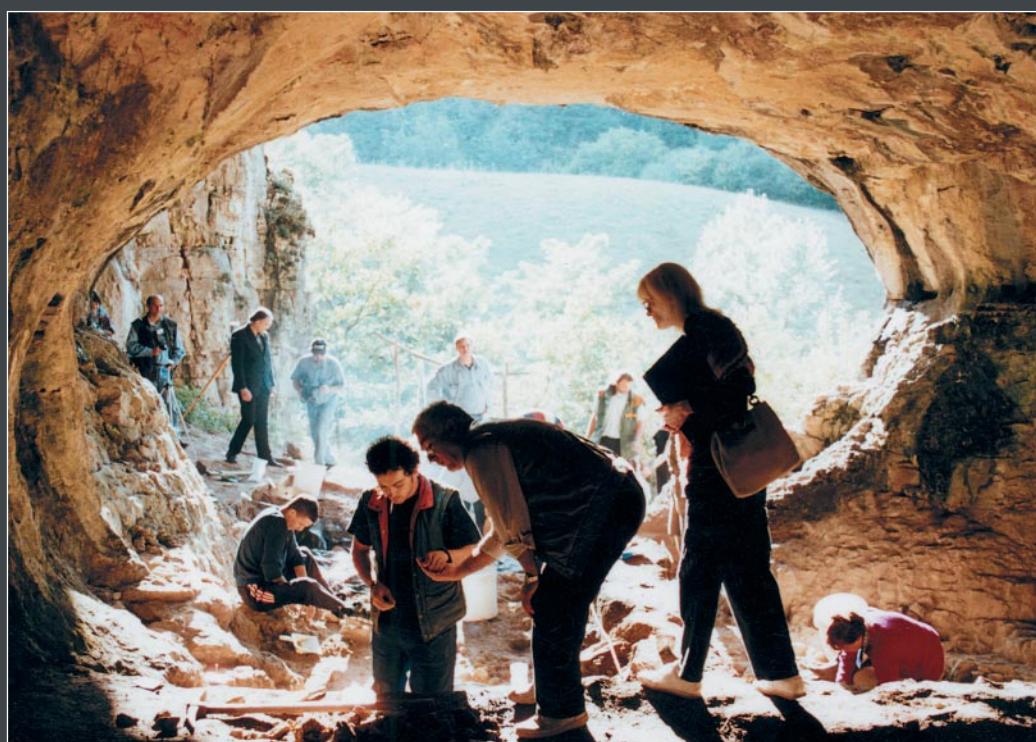
Up to now, Šalitrena Cave offers the most convincing testimony for human occupation of the Ribnica canyon. But, there are other archeological monuments, too. On the neighboring bank, remains of an open-air settlement were found, dating to the earliest times of the prehistory - Paleolithic. Furthermore, just next to the "campus", a small Bronze Age hillfort was found. Its main gate was marked with an artificial mound bordered with heavy rocks - perhaps a great warrior's or a prince's tomb of the time?

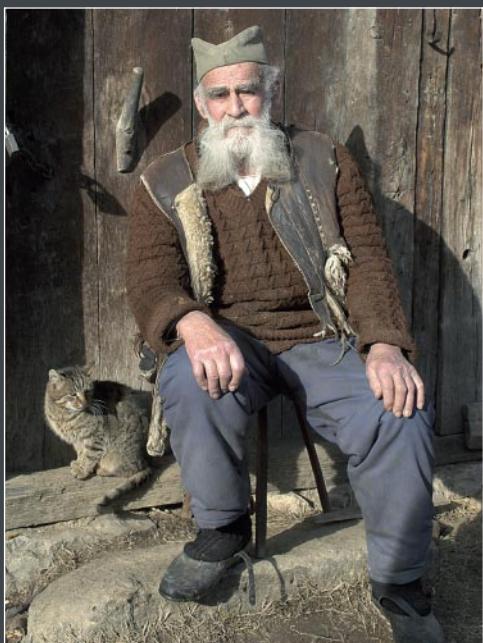
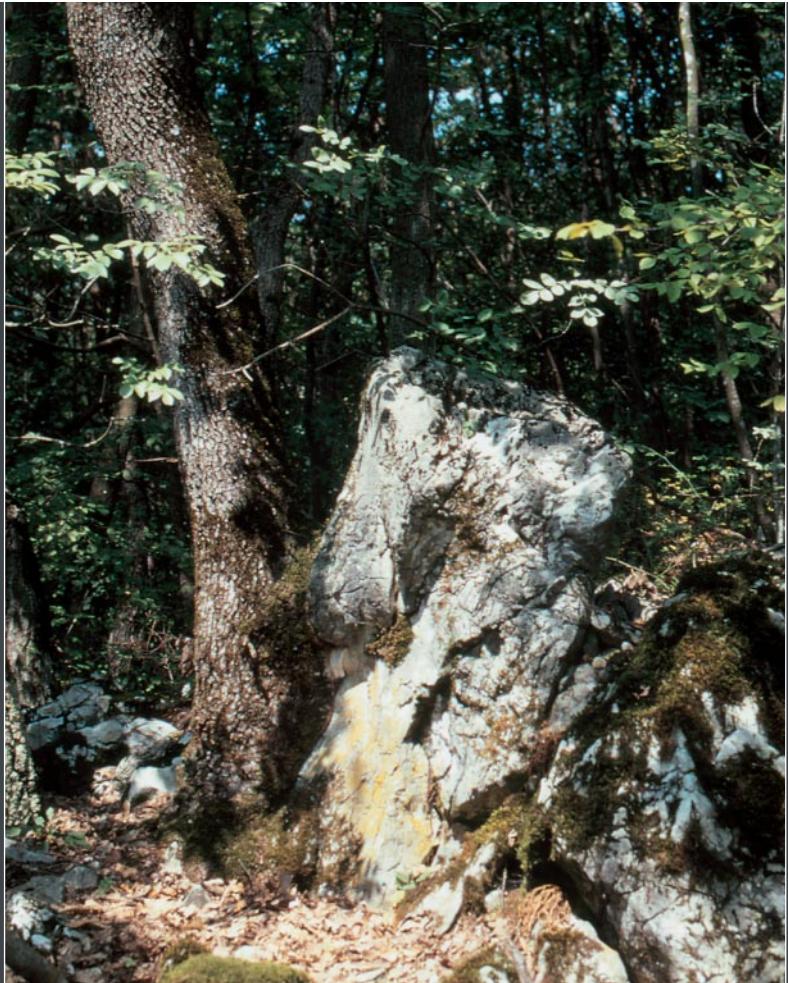
Down the river, where the canyon opens to the valley, in the Brežde village itself, physical traces of a Roman road connecting Pannonia and Bosnia, have been discovered.

The Ribnica canyon, as well as elevated plateaus above the river, certainly hides much more interesting monuments - records of more permanent occupation by humans in the area. Otherwise, discover of those sites is to be done, and present the task for a new generation of explorers ■



FOTOGRAFIJE NA OVOJ STRANI: dolina Ribnice □ GORE
LEVO: pogled na Šalitrenu pećinu □ SREDINA I
DOLE: sa arheoloških iskopavanja u Šalitrenoj
pećini □ DOLE LEVO: Ribnička crkva i škola (Paštrić)
THIS PAGE: Ribnica valley □ UPPER LEFT: a view on
Šalitrena Cave □ CENTER AND BELOW: archaeolog-
ical excavation of Šalitrena Cave □ LEFT BELOW:
Ribnička church and school (Paštrić village).





FOTOGRAFIJE NA OVOJ STRANI: dolina Ribnice □ DESNO SREDINA: ulaz u Ribničku pećinu □ SREDINA LEVO: Milija Savić iz Paštrića, rođen 1910. Piše pesme i čita bez naočara □ DOLE LEVO: Rodna kuća i (sada) muzej vojvode Živojina Mišića u Struganiku. FOTOGRAFIJE PEJZAŽA I PORTRET NA STRANAMA 22-25: Dušan Jovanović

FOTOGRAFIJE RIBNICE NA KORICAMA: Dušan Jovanović

THIS PAGE: Ribnica valley □ CENTER RIGHT: Ribnica Cave, entrance □ CENTER LEFT: Milija Savić, farmer from Paštrić, born in 1910. He writes poems and can read without glasses □ LEFT BELOW: Birthplace and (now) museum of Duke Živojin Mišić (Struganik). LANDSCAPE PHOTOS AND PORTRAIT ON PAGES 22-25: Dušan Jovanović

COVER PHOTOS OF RIBNICA VALLEY: Dušan Jovanović

